

УДК 355.321 DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/134-138>

Фролов С. М., канд. іст. наук¹

(0000-0001-9873-4413)

Крилов І. О.²

(0000-0002-9810-5139)

¹ – Кафедра Військово-Морських Сил Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ;

² – Науково-дослідний центр Збройних Сил України “Державний океанаріум” Інституту Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія”, Одеса

Класифікація тематичних груп військово-морських термінів

Резюме. Розглянуто джерельну базу, яка стосується військово-морської термінології, надано пропозиції з визначення кількості та складу тематичних груп військово-морських термінів для обґрунтування структури термінологічного словника.

Ключові слова: військово-морська термінологія; класифікація тематичних груп; словник.

Постановка проблеми. В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України та проведення спільних заходів оперативної підготовки Військово-Морських Сил Збройних Сил України з країнами – членами НАТО військово-морська термінологія потребує певного унормування та подальшого її впровадження у практичну діяльність сил (військ) та освітню діяльність вищих військових навчальних закладів. Вона тісно пов’язана з розвитком військово-морської справи, науки, освіти, зумовлена загальним соціально-історичним розвитком і підпорядкована фонетичним, словотвірним, лексико-семантичним і граматичним закономірностям української мови.

Відсутність українського військово-морського термінологічного словника з урахуванням сучасних термінів країн-членів НАТО, морського озброєння та застосування сил (військ) Військово-Морських Сил Збройних Сил України значно знижує рівень володіння спеціальною термінологією військовослужбовців.

Для створення військово-морського термінологічного словника, як системи військово-морських термінів, для їх єдиного розуміння та поступового впровадження в діяльність Військово-Морських Сил Збройних Сил України воєнної термінології країн – членів НАТО Командуванням Військово-Морських Сил Збройних Сил України проводиться науково-дослідна робота. Результатом роботи є розроблення до кінця 2022 року проєкту військово-морського термінологічного словника та надання його на затвердження Командувачу Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Актуальність теми зумовлена потребою визначення тематичних груп військово-морських термінів Військово-Морських Сил

Збройних Сил України для обґрунтування структури військово-морського термінологічного словника з урахуванням бойової діяльності національного військового флоту та країн-членів НАТО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про військово-морську термінологію йдеться як у нормативних документах, так і в наукових працях вітчизняних фахівців [1–10].

У сучасних доктринальних документах і словниках військових термінів [1–5] здійснена спроба поєднання окремих термінів для застосування їх на стратегічному і оперативно-стратегічному рівнях.

У дисертаційному дослідженні [6] визначається поняття “військово-морська термінологія”, розглядається процес формування української військово-морської термінології, зокрема шляхи її виникнення, лексико-семантичні та структурні особливості.

У публікації [7] приділяється увага актуальності використання військово-морської термінології в контексті захоплення російськими військовими трьох військових кораблів Військово-Морських Сил Збройних Сил України в Керченській протоці 25 листопада 2018 року.

У роботах [8, 9] розкривається специфіка понять “тематична група” і “морська справа”, надається класифікація, визначається склад основних тематичних груп української морської терміносистеми.

У тезах доповіді [10] наголошується на необхідності перегляду та систематизації військової терміносистеми України у зв’язку з процесами євроінтеграції.

У країнах-членах НАТО немає таких видань як військово-морський словник, в іноземних виданнях [11–12] визначаються окремі військово-морські терміни лише для використання їх у тому документі, де вони

наведені, зокрема, для підготовки та проведення операцій за стандартами НАТО.

Метою статті є надання пропозицій з визначення тематичних груп військово-морських термінів з урахуванням бойової діяльності національного військового флоту та країн-членів НАТО для обґрунтування структури термінологічного словника.

Виклад основного матеріалу. Авторами пропонується розглянути джерельну базу для визначення кількості та складу тематичних груп військово-морських термінів для обґрунтування структури військово-морського термінологічного словника. Для цього були обрані керівні та доктринальні документи [1–4], словник військових термінів [5], енциклопедичні видання [13–15], наукові праці у яких висвітлюється українська морська терміносистема [8, 9] та іноземні видання, у яких не розглядаються тематичні групи, а лише окремі військово-морські терміни країн – членів НАТО у вигляді Глосарія [11–12].

За результатами дослідження та з урахуванням сучасного стану і перспектив розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України [2] пропонується визначити класифікацію тематичних груп військово-морських термінів:

1. Загальні положення.

1.1. Військово-Морські Сили – як вид Збройних Сил.

1.2. Оперативне мистецтво Військово-Морських Сил.

2. Організація та підготовка сил (військ) Військово-Морських Сил.

2.1. Організація та підготовка підводних сил, морської авіації до виконання завдань за призначенням, а також особового складу.

2.2. Організація та управління силами (військами) у мирний і воєнний час.

2.3. Організація та підготовка органів військового управління, надводних сил (кораблів, суден, угруповань, загонів, тактичних груп) до виконання завдань за призначенням, а також особового складу.

2.4. Організація і підготовка військових частин (підрозділів) морської піхоти та артилерійських підрозділів берегових ракетно-артилерійських військ до виконання завдань за призначенням, а також особового складу.

3. Застосування сил (військ) Військово-Морських Сил.

3.1. Застосування підводних сил (підводних човнів, загонів, тактичних груп) в операціях (бойових діях).

3.2. Застосування надводних сил (кораблів, суден, угруповань, загонів, тактичних груп) в операціях (бойових діях).

3.3. Застосування морської авіації в операціях (бойових діях).

3.4. Застосування морської піхоти (тактичних груп) в операціях (бойових діях).

3.5. Застосування артилерійських підрозділів берегових ракетно-артилерійських військ в операціях (бойових діях).

3.6. Застосування в операціях (бойових діях) сил і засобів забезпечення Військово-Морських Сил.

3.7. Ведення видів бойових (спеціальних) дій, підтримання (виконання завдань) силами (військами) Військово-Морських Сил (протиповітряна оборона, протичовнове забезпечення, протипідводно-диверсійне забезпечення, протимінне забезпечення, спостереження і розвідка, радіоелектронна боротьба, радіоелектронне забезпечення, ХБРЯ захист, пошуково-рятувальне забезпечення, геопросторове та гідрометеорологічне (метеорологічна) підтримання, навігаційно-гідрографічне забезпечення).

4. Морське озброєння і військова техніка.

4.1. Класифікація, типи, ранги, найменування, нумерація кораблів (суден).

4.2. Будова корабля (приміщень, систем, вузлів, механізмів) і літальних апаратів (БПЛА) морської авіації.

4.3. Морехідні (льотні), бойові й тактичні властивості кораблів (суден) і літальних апаратів (БПЛА) морської авіації (морського озброєння і техніки).

4.4. Проєктування, будівництва, експлуатації та ремонту кораблів (суден), літальних апаратів морської авіації (морського озброєння і техніки);

4.5. Озброєння, системи, вузли, механізми і засоби корабля.

4.6. Позначення дій (елементів руху) корабля.

4.7. Позначення предметів такелажного обладнання та рангоуту корабля.

5. Кораблеводіння, військово-морська географія, гідрографія, морська навігація, гідрометеорологія.

У табл. 1 наведено порівняння запропонованих тематичних груп військово-морських термінів із документами [11–12].

Таблиця 1

№ з/п	Термінологічний словник		Джерело НАТО	Примітки
	тематична група	рубрики		
1	Загальні положення	1.1. Військово-Морські Сили – як вид ЗС	Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає частково (обумовлено застосуванням ВМС НАТО як військово-політичної основи солідарності та взаємних зобов'язань)
		1.2. Оперативне мистецтво ВМС	Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає
2	Організація та підготовка сил (військ) Військово-Морських Сил	2.1. Організація та підготовка підводних сил, морської авіації до виконання завдань за призначенням, а також особового складу	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає
		2.2. Організація та управління силами (військами) у мирний та воєнний час	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає частково (відсутня така назва, обумовлено специфікою використання в НАТО)
		2.3. Організація та підготовка органів військового управління, надводних сил (кораблів, суден, угруповань, загонів, тактичних груп) до виконання завдань за призначенням, а також особового складу	Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає
		2.4. Організація і підготовка військових частин (підрозділів) морської піхоти та артилерійських підрозділів берегових ракетно-артилерійських військ до виконання завдань за призначенням, а також особового складу	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає частково (відсутня така назва, визначені окремі терміни щодо морської піхоти, взагалі відсутні терміни щодо берегових ракетно-артилерійських військ)
3	Застосування сил (військ) Військово-Морських Сил	3.1. Застосування підводних сил (підводних човнів, загонів, тактичних груп) в операціях (бойових діях)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає
		3.2. Застосування надводних сил в операціях (бойових діях)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає
		3.3. Застосування морської авіації в операціях (бойових діях)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає
		3.4. Застосування морської піхоти (тактичних груп) в операціях (бойових діях)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Не співпадає
		3.5. Застосування артилерійських підрозділів берегових ракетно-артилерійських військ в операціях (б/д)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Не співпадає
		3.6. Застосування в операціях (бойових діях) сил і засобів забезпечення ВМС	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає частково (обумовлено специфікою забезпечення ВМС в НАТО)
		3.7. Ведення видів бойових (спеціальних) дій, підтримання (виконання завдань) силами (військами) ВМС	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає частково (обумовлено специфікою бойових (спеціальних) дій, підтриманням (виконання завдань)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ

№ з/п	Термінологічний словник		Джерело НАТО	Примітки
	тематична група	рубрики		
				силами (військами) ВМС в НАТО)
4	<i>Морське озброєння і військова техніка</i>	4.1. Класифікація, типи, ранги, найменування, нумерація кораблів (суден)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає частково (обумовлено специфікою класифікації кораблів (суден) ВМС у НАТО)
		4.2. Будова корабля (приміщень, систем, вузлів, механізмів) і літальних апаратів (БПЛА) морської авіації	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає частково (обумовлено специфікою побудови кораблів і літальних апаратів (БПЛА) морської авіації в НАТО)
		4.3. Морехідні (льотні), бойові й тактичні властивості кораблів (суден) і літальних апаратів (БПЛА) морської авіації (морського озброєння і техніки)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає частково (обумовлено специфікою кораблів і літальних апаратів (БПЛА) морської авіації в НАТО)
		4.4. Проектування, будівництво, експлуатації та ремонту кораблів (суден), літальних апаратів морської авіації (морського озброєння і техніки)	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Не співпадає (обумовлено специфікою національного проектування, будівництва, експлуатації та ремонту кораблів (суден), літальних апаратів морської авіації (морського озброєння і техніки)
		4.5. Озброєння, системи, вузли, механізми і засоби корабля	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Не співпадає (обумовлено специфікою національного озброєння, систем, вузлів, механізмів і засобів корабля)
		4.6. Позначення дій (елементів руху) корабля	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Співпадає частково (обумовлено специфікою елементів руху корабля ВМС у НАТО)
		4.7. Позначення предметів такелажного обладнання та рангоуту корабля	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Не співпадає
5	<i>Кораблеводіння, військово-морська географія, гідрографія, морська навігація, гідрометеорологія</i>	5.1. Кораблеводіння	NATO Glossary of Terms and Definitions [11] Allied Joint Doctrine for Maritime Operations [12]	Не співпадає
		5.2. Військово-морська географія	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає
		5.3. Гідрографія	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає
		5.4. Морська навігація	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає
		5.5. Гідрометеорологія	NATO Glossary of Terms and Definitions [11]	Співпадає

Аналіз Табл. 1 дає змогу дійти висновків, що запропоновані рубрики співпадають (зокрема частково) з рубрикацією НАТО на 70 %.

Аналізуючи ці джерела варто зазначити, що в них наведена лише частина існуючих тематичних груп і військово-морських термінів.

Визначену класифікацію тематичних груп військово-морських термінів пропонується погодити з Командуванням Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Висновки. Визначена класифікація тематичних груп дасть змогу обґрунтувати структуру військово-морського термінологічного словника як системи військово-морських термінів з урахуванням термінології країн-членів НАТО, для їх єдиного розуміння і поступового впровадження в діяльність Військово-Морських Сил Збройних Сил України та освітній процес вищих військових навчальних закладів.

Надалі перелік військово-морських термінів (дефініцій) за напрямом діяльності Військово-Морських Сил Збройних Сил України з урахуванням термінів країн-членів НАТО може бути використаний під час розроблення військового стандарту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 р. № 1307. Дата оновлення: 28.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Доктрина. Військово-Морські Сили Збройних Сил України : затв. Головнокомандувачем ЗС України 19.01.2021 р.
3. Доктрина з навігаційно-гідрографічного забезпечення військ (сил) в об'єднаних операціях : затв. нач. ГШ ЗС України 29.12.2020 р.
4. Про затвердження Положення про корабельну службу у Військово-Морських Силах Збройних Сил України : наказ Міністра оборони України від 17.12.2003 р. № 415.
5. Словник військових термінів та скорочень (абревіатур). Київ : ВНУ ГШ ЗС України, 2020. 52 с.
6. Андриянова О. Я. Військово-морська термінологія української мови: етапи формування та семантика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2011. 199 с.
7. Новітні тенденції функціонування української військової терміносистеми / Жалай В. Я., Линник Т. Г., Миронюк Т. М., Пархоменко А. Ф., Рубашова Л. М. // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи : часопис. Київ : Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України, 2018. 43 с. URL: http://langcenter.kiev.ua/Chasopys_2018.html (дата звернення: 22.03.2021).
8. Дакі О. А. Українська морська терміносистема: предметно-семантична організація. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 38. С. 126–130.
9. Дакі О. А., Тематичні групи в українській морській терміносистемі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологія*. Острого, 2015. Вип. 54. С. 97–100.
10. Войцішук А. Етапи становлення української військової термінології. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання* : матеріали VIII Всеукр. студентської наук.-техн. конф., м. Тернопіль, 23–11 квіт. 2015 р. Тернопіль, 2015, Том 2. С. 129–130.
11. NATO Glossary of Terms and Definitions (AAP-6). North Atlantic Treaty Organization NATO Standardization Office (NSO), 2020.
12. Allied Joint Doctrine for Maritime Operations (AJP-3.1, Edition A Version 1). Brussels (Belgium): NATO Standardization office, 2016.
13. Военный энциклопедический словарь / гл. ред. Н. В. Огарков. Москва : Воениздат, 1983. 863 с.
14. Военно-морской словарь / гл.ред. В. Н. Чернавин. Москва : Воениздат, 1989. 511с.
15. Военно-морской энциклопедический словарь / под. ред. В. И. Куроедова. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Воениздат, 2003. 960 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.04.2021

Classification of thematic groups of naval terms

Annotation

In the context of the ongoing armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and the implementation of joint measures of operational training of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine with NATO member countries, naval terminology needs to be standardized and further implemented in practice.

The purpose of the article is to provide proposals for defining thematic groups of naval terms, taking into account NATO standards, in order to substantiate the structure of the glossary.

The general scientific methods used are analysis and synthesis. These methods provided the formulation of mandatory formal attributes of the article, namely: the formulation of the problem, its relevance, purpose, theoretical provisions, conclusions and justification of further research.

According to the results of the study, the following classification of thematic groups is determined: general provisions; organization and training of forces (troops) of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine; use of forces (troops) of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine;

naval armaments and military equipment; navigation, naval geography, hydrography, maritime navigation, hydrometeorology.

The list of naval terms (definitions) by area of activity, taking into account the terms of NATO member countries can be used in the development of the Military Standard.

Keywords: naval terminology; classification of thematic groups; dictionary.